

Ο R. BULTMANN ΚΑΙ Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ

Ὁ Rudolph Bultmann (1884-), διαπρεπὴς Γερμανὸς διαμαρτυρούμενος θεολόγος τῆς ἐποχῆς μας, ἤσκησεν, ὡς γνωστόν, τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς βιβλικῆς καὶ συστηματικῆς θεολογίας τῶν τελευταίων ἐτῶν. Προέρχεται, ὅπως καὶ ὁ K. Barth, ἀπὸ τὰς τάξεις τῆς φιλελευθέρως γερμανικῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας καὶ διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1921 καθηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Marburg. Συνεργάτης τοῦ K. Barth κατὰ τὴν περίοδον τῆς «πρωῖμου διαλεκτικῆς θεολογίας» (ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη ὡς ριζικὴ ἀντίθεσις κατὰ τῆς φιλελευθέρως τοιαύτης) ἠκολούθησεν ἐνωρὶς ἰδίαν ὁδὸν τονίσας ἰδιαιτέρως τὸν ὑπαρξιακὸν χαρακτῆρα τῶν περὶ Θεοῦ ἀποφάνσεων τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν θεολογίαν του εἶναι ἔντονος ἡ παρουσία τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως καὶ γλώσσης τοῦ «ἀθέου» φιλοσόφου Martin Heidegger, ὁ ὁποῖος πρὸ τῆς μεταβάσεώς του εἰς Freiburg ἐδίδαξε κατὰ τὰ ἔτη 1923-1928 φιλοσοφίαν εἰς Marburg.

Ὁ Bultmann ζητεῖ διὰ τῆς θεολογίας του νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην πρὸς τὴν προτεσταντικὴν Ἐκκλησιαστικὴν πίστιν, χωρὶς νὰ θυσιάσῃ τὴν μίαν πρὸς χάριν τῆς ἄλλης. Ἡ σημασία τῆς προθέσεως ταύτης καθίσταται ἰδιαιτέρως φανερά, ὅταν ἀναλογίζεσθαι κανεὶς τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς προτεσταντικῆς δογματικῆς καὶ βιβλικῆς θεολογίας, τὸ ὁποῖον ἤνοιξεν ἡ προτεσταντικὴ ἱστορικὴ κριτικὴ ἔρευνα τῶν νεωτέρων χρόνων. Διὰ τὸν Bultmann θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἰσχύσῃ ἡ παλαιότερα ἐκείνη ὁμολογία τοῦ φιλοσόφου Jacobi (1743-1819), ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μὲ τὸν νοῦν (ὁ ἴδιος ὁ Bultmann θὰ ἔλεγεν ἴσως: ὡς ἱστορικὸς) ἄπιστος καὶ μὲ τὴν καρδίαν (δηλ. ὡς «ὑπαρξίς») χριστιανός. Ὡς ἱστορικὸς ἐρευνητὴς εἶναι ὁ Bultmann «ἄπιστος», καθόσον ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ ἔρευνα θεωρεῖται καθ' ἑαυτὴν ὡς αὐτόνομος ἐναντι τῆς πίστεως. Ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ ἔρευνα τελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει μεθόδου, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Bultmann εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ διὰ τὴν θύραθεν ἱστορίαν καὶ διὰ τὴν θεολογίαν. Βάσει τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς μεθόδου, ἡ ὁποία ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὴν Κ. Διαθήκην καθίσταται διὰ τὸν Bultmann καὶ τοὺς μαθητὰς του μᾶλλον συγκεκριμένη εἰς τὴν λεγομένην «μορφολογικὴν μέθοδον» («Formgeschichtliche Methode»), ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς Κ. Διαθήκης ζητεῖ νὰ διαπιστώσῃ τόσον τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ «βίου τοῦ Ἰη-

σοῦ», τὰ ὁποῖα προηγούνται τῆς συγγραφῆς τῆς Κ. Διαθήκης, ὅσον καὶ τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸν «Χριστὸν» πίστιν τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ὑπὸ κηρυγματικὴν μορφήν ἐκφράζεται εἰς τὸν καινοδιαθηκικὸν κανόνα. Ὁ Bultmann τονίζει, ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς Κ. Διαθήκης δὲν ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τὴν πίστιν, ἐν τούτοις ἕμως ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὸν Heidegger συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ἡ προσωπικὴ προαίρεσις, προκατάληψις καὶ (προκατανόησις) («Vorverständnis») τοῦ ἐρμηνευτοῦ τόσο γενικῶς, ὅσον καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ γεγονός τῆς κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς καὶ ἐν ταυτῷ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Οὕτως ἀνάγεται ὁ Bultmann εἰς τὴν διάκρισιν (τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσηγηθῆ ἤδη κατὰ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος — 1892 — ὁ Martin Kähler διὰ τῆς μελέτης του *Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus*, 3. erw. Aufl. München 1961) μεταξὺ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» καὶ «βιβλικοῦ Χριστοῦ». Ὁ «ἱστορικὸς Ἰησοῦς» εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ὡς πρὸς τὴν πίστιν ἀπροϋπόθετος (;) ἱστορικὴ ἔρευνα τοῦ βιβλικοῦ κειμένου καὶ γενικώτερον τῆς ἐποχῆς τῆς Κ. Διαθήκης. Ὁ «βιβλικὸς Χριστὸς» εἶναι κατὰ τὸν Β. ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ πίστις τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρώτη εἰκὼν στερεῖται ὑπερφυσικῶν χαρακτήρων, ἡ δευτέρα ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ μυθικὴν δομὴν. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία, κατ' αὐτόν, ζῶσα εἰς ἐποχὴν διεπομένην ἀπὸ τὸ μυθικὸν κοσμοεἶδωλον, ἐξέφρασε διὰ τοῦ μύθου τὴν «αὐτοσυνειδησίαν» τῆς («Selbstverständnis»). Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα διακρίνουσα τὸν μῦθον ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην πραγματικότητα, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὸν μῦθον ἢ ὑπάρχει ὀπισθεν αὐτοῦ ὡς ἀφετηρία, δὲν ἐκμηδενίζει τὸν μῦθον. Ὁ μῦθος εἶναι ἀξία ὡς μῦθος, ἡ σημασία τοῦ ὁποίου διὰ τὸ παρὸν ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς λεγομένης «ὑπαρξιακῆς ἐρμηνείας» («Existential Interpretation»)¹. Ἡ μυθικὴ δομὴ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζεται ἡ ἀκαταλύτου ἀξίας αὐτοσυνειδησία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, εἶναι φορεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν συμπίπτει πρὸς Αὐτήν. Ἡ δομὴ αὕτη εἶναι ἐποχιακὸς φορεὺς τῆς ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς πιστευσούσης ὑπάρξεως. «Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος» («der moderne Mensch»), ὁ ὁποῖος εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἔχει ὑπερβῆ τὴν μυθικὴν περίοδον τοῦ πνεύματος, δὲν τελεῖ πλέον εἰς μυθικὴν σχέσιν πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς ἑαυτὸν δὲν εἶναι πλέον μυθική, δὲν εἶναι οὗτος διατεθειμένος νὰ δεχθῆ τὸ βιβλικὸν κήρυγμα, τὸ ὁποῖον τοῦ προσφέρεται ὑπὸ μυθικὴν μορφήν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ βιβλικῆς καὶ νεωτέρας ἐποχῆς καθιστᾷ ἐπομένως —

1. Ὁ βαρυσήμαντος καὶ εὐρύτατα διαδεδομένος οὗτος ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὸν Heidegger «*Sein und Zeit*».

πάντοτε κατά τὴν γνώμην τοῦ Bultmann — ἀναγκαίαν τὴν «ἀπομύθευσιν» («Entmythologisierung») τοῦ βιβλικοῦ λόγου, ἡ ὁποία, εἶναι κατ' οὐσίαν μέθοδος τῆς ὑπαρξιακῆς ἐρμηνείας. Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἀπομυθέσεως καταδεικνύεται κυρίως ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς πρακτικῆς θεολογίας. Τὸ ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν διανοεῖται κατ' ἀρχὴν μυθικῶς, τοῦτο δὲν εἶναι λόγος διὰ τὸ μὴ δεχθῆ ὁὗτος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἀσκοῦσα κατὰ τὴν ὑπαρξιστικὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς ἀπομύθευσιν, ἀποκαθαίρει τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν λίθον, οὕτως εἰπεῖν τοῦ προσκόμματος, δηλ. ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ βιβλικὸς μῦθος εἶναι κατ' οὐσίαν ἱστορικὴ, δηλ. ἱστορικῶς διαπιστουμένη, πραγματικότης. Ὁ μῦθος ἀπομυθεύμενος δὲν ἀπορρίπτεται, ἀλλὰ ἀκριβῶς καταξιοῦται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ νοήματός του διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον.

Ὁ Bultmann διακρίνων τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὸν μῦθον διαχωρίζει συνάμα τὴν πίστιν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν (τὴν διὰ ἱστορικῶν κριτικῶν μέσων διαπιστουμένην πραγματικότητα). Ἡ πίστις εἶναι γεγονός ὑπαρξιακὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον ἔναντι τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἡ ἱστορικὴ ἐρευνα οὔτε θεμελιοῖ οὔτε κλονίζει τὴν πίστιν. Τὸν παρελθόντα κυρίως αἰῶνα, ἐνεφανίσθη τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξὺ φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ χριστιανικῆς πίστεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν συγκλονιστικῶν μαχῶν τοῦ Πνεύματος, εἰς τὰς ὁποίας διεπράχθησαν ἐντυπωσιακὰ λάθη ἀπὸ ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, παρουσιάσθη ὡς ἀντίθεσις ἢ σχέσις μεταξὺ χριστιανικῆς πίστεως καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν μέχρις ὅτου διαπιστωθῆ, ὅτι ἡ μία πλευρὰ δὲν ζητεῖ τὴν θυσίαν τῆς ἄλλης. Μὲ τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς μεταξὺ χριστιανικῆς πίστεως καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν ὡς ἀντίθεσις ἢ σχέσις χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ὁ Β. ζητεῖ τόσον διὰ τῶν ἐπὶ μέρους ἐρμηνευτικῶν ἐργασιῶν, ὅσον καὶ διὰ τοῦ γενικωτέρου προγράμματος τῆς ἀπομυθέσεως νὰ ὑπερβῆ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ ἱστορίας καὶ πίστεως δεχόμενος ἀμφοτέρας εἰς τὴν αὐτονομίαν των. Ἡ θεολογία του, ἡ ὁποία εἶναι οὕτω κατὰ βάθος μία συμβολὴ εἰς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως μεταξὺ νοήσεως καὶ πίστεως, ἀποκαλύπτει ἐντόμως τὸ πρόβλημα μίαις συγχρόνου ἀπολογητικῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Bultmann εἶναι μὲν ὡς ἱστορικὸς ἐρευνητῆς «ἄπιστος» ἀλλὰ ὡς «ὑπαρξισ» πιστὸς (ἐννοεῖται μὲ τὸν τρόπον του). Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι δι' αὐτὸν ἱστορικὸν (historisches) γεγονός ἱστορικῶς διαπιστούμενον, ἀλλ' αἰσθητικόν («geschichtliches») γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐντὸς τῆς πιστεύσεως ὑπάρξεως, ἐπιτελεῖ τὴν σωτηρίαν. Διὰ τὸν θεολόγον, ἱστορικὸν καὶ ἱεροκήρυκα, τοῦ Marburg δὲν ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι γεγονός διὰ τὸν πιστεύοντα. Ὁ Bultmann ὡς ἱστορικὸς δὲν γνωρίζει ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ, παρὰ μόνον τὴν πρωτοχριστιανικὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν

τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὑπαρξίς ὅμως πιστεύει οὗτος εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν κηρύττει ἡ πρώτη Ἐκκλησία.

Τὸ διαφέρων, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε καὶ συνεχίζει νὰ προκαλῆ ἡ θεολογία τοῦ Bultmann ὑπῆρξεν εὐλόγως τεράστιον, ἂν καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ ἄμεσος ἐπικαιρότης αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἀρχίζει ἤδη νὰ κάμπτεται. Ἄξιοσημείωτος δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνεπιφύλακτος ὑποδοχὴ ἢ ἡ ἔντονος ἀντιδρασίς, τὴν ὁποῖαν ἡ θεολογία αὕτη συνήνητησεν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου προτεσταντισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ γόνιμος συζήτησις, τὴν ὁποῖαν αὕτη προεκάλεσε καὶ ἐντὸς τοῦ ῥωμαιοκαθολικισμοῦ. Ὁ R. Bultmann, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει γενικῶς τὴν φιλελευθέραν γραμμὴν τῆς συγχρόνου γερμανικῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας¹, ἐδημιούργησε διὰ τῶν ἀντιλήψεων του ἰδίαν, εὐρέως διαδομένην «σχολήν» μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν συστηματικῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι βεβαίως ζητοῦν νὰ προχωρήσουν, πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, πέραν τοῦ διδασκάλου των. Κριτικὴ κατὰ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ R. Bultmann, αἱ ὁποῖαι ἀκροθιγῶς μόνον ἐξετέθησαν ἐνταῦθα, ἡσκήθη καὶ ἀσκεῖται ἐκ πολλῶν ἐπόψεων καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς θεολογίας του.

Αἱ ἔννοιαι, μῦθος, ἀπομύθευσις, ἱστορία (πραγματικότης καὶ ἔρευνα), γεγονός, ἐσχατολογία, ἀποκάλυψις, ἀλήθεια, θαῦμα, ἀνάστασις, σύγχρονος ἄνθρωπος, προαίρεσις, αὐτοσυνειδησία, ἱστορικότης, ὑπαρξίς, κατανόησις, ἐρμηνεῖα, ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεῖα κ.λ.π. περικλείουν (καὶ δὴ εἰς τὴν συνάρτησίν των) πολὺπλοκον προβληματολογίαν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ εἶναι τις ἐν πολλοῖς σύμφωνος μὲ τὴν γνώμην τοῦ Bultmann. Ἀποφασιστικὸν ῥόλον εἰς τὴν ὅλην θεολογίαν τοῦ Bultmann διαδραματίζει ἡ «διαφοτιστικῆς» (ἐκ τῆς *Anfklärung*) προελεύσεως ἀντίληψις αὐτοῦ περὶ πραγματικότητος («*Wirklichkeitsverständnis*»), τὴν ὁποῖαν προφανῶς κληρονομεῖ αὐτός ἀπὸ τὴν φιλελευθέραν θεολογίαν τοῦ γερμανικοῦ προτεσταντισμοῦ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη διέπει βασικῶς τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν μέθοδον, μὲ τὴν ὁποῖαν οὗτος ἐργάζεται, καὶ εἶναι εἰς τὴν θεμελιώσιν τῆς προφανῶς δογματικῆς. «Ὅταν ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ ἔρευνα ἀφορμᾶται ἐκ τῆς *a priori* ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἱστορία δὲν περιέχει οἰανδήποτε «ὑπερφυσικὴν» ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐπόμενον, ὅτι ἡ ἱστορικὴ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ θὰ εἶναι ἡ εἰκὼν ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ὁ βίος περατοῦται εἰς τὸν Σταυρόν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἱστορικός, ἀκόμη καὶ ὅταν ἴσταται ἐνώπιον τοῦ κενοῦ μνήματος, θὰ ἀγνοῇ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλὰ ἐνταῦθα ἀκριβῶς γεννῶνται ὠρισμένα ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν ἀφετηρίαν τῆς θεολογίας τοῦ Bult-

1. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ νέα ἐκδοσις τοῦ *Das Wesen des Christentums* τοῦ Ad. Harnack.

mann: Είναι ἄρα γε ἀδιαμφισβήτητος μία ἀντίληψις περὶ τῆς πραγματικότητος, ἢ ὅποια ἀπορρίπτουσα πᾶν τὸ «ὑπερφυσικόν» καθορίζει, ὡς ἐλέχθη a priori ἀποφασιστικῶς τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν μέθοδον; Ἔχει ὁ ἱστορικὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνήται ἐκ τῶν προτέρων «ὑπερφυσικά» στοιχεῖα εἰς τὴν βιβλικὴν ἱστορίαν; Δὲν εἶναι μία τοιαύτη ἀντίληψις — προϋπόθεσις δογματικῆς, τοῦλάχιστον τόσον δογματικῆς, ὅσον καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μὲ ποῖον δικαίωμα δύναται ὁ ἱστορικὸς νὰ ἀπορρίπτῃ τὸ «θαῦμα»; Ἄρκει πρὸς τοῦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναλογίας, ὅταν ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀξιοῖ, ὅτι κηρύττει γεγονότα μοναδικὰ καὶ ἀσύγκριτά εἰς τὴν ἱστορίαν; Ἄρκοῦν αἱ ἐνδεχομένως διαπιστούμεναι θρησκευοφαινομενολογικαὶ ὁμοιότητες μεταξὺ βιβλικῶν εἰδήσεων καὶ ἀναλόγων ἐξωβιβλικῶν τοιούτων, ὥστε νὰ θεωρῶται ὡς ἀπλῆ ἔκφρασις τῆς μυθικῆς αὐτοσυνειδησίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅ,τι ἡ Ἁγία Γραφὴ κηρύττει ὡς ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν; Μὲ ποῖον δικαίωμα χαρακτηρίζει ὁ ἱστορικὸς Bultmann ὡς μῦθον, ὅ,τι εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν παραδίδεται ὡς ἱστορικὸν γεγονός (πρβλ. τὴν Παύλειον ἀντίληψιν περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Α' Κορ. 15,17!); Ὑπάρχει εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἡ διάκρισις μεταξὺ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ καὶ πιστευομένου Χριστοῦ; Δύναται τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ὁποῖον τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ιδεῶν τῆς Διαφωτίσεως, νὰ ἀποτελῇ τὸ ἔσχατον καὶ ἀδιαμφισβήτητον κριτήριον διὰ τὴν ἱστορικότητα ἢ μὴ τῶν παραδεδομένων διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς γεγονότων τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ;

Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν Bultmann ὡς ἱστορικόν. Ἐξ ἐπόψεως δὲ θεολογικῆς (καὶ οὐχ ἤττον πρακτικῆς!) φαίνεται ἰδιαιτέρως ἐπισηφάλης ἢ προσπάθεια αὐτοῦ νὰ θεμελιώσῃ τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ὑποκειμένου ἄνευ ἐξωὑποκειμενικῆς, ἀντικειμενικῆς, ἱστορικῆς βάσεως. Οὕτως ἐμφανίζεται ἡ χριστιανικὴ πίστις ὡς αὐθαιρεσία, ἐνῶ δὲν αἰρεται ἢ ἀντίθεσις ἀντικειμενικῶν δεδομένων καὶ ὑποκειμενικῆς κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας αὐτῶν. Ὁ «Θεὸς» θεωρεῖται ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει σχεδὸν ὡς λειτουργία τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἢ ὅποια πιστεύει, ἄνευ ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως. Ἡ θεολογία γίνεται κατ' οὐσίαν ἀνθρωπολογία. Εἰς τὸ βάθος λανθάνουν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ L. Feuerbach καὶ τοῦ D. F. Straus. Ἡ πίστις (sola fides!) καθίσταται σχεδὸν Solipsismus (ὑποκειμενικὸν γεγονός ἄνευ ἀντικειμένου). Τὸ pro me τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐτέθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τὴν θέσιν τοῦ pro nobis τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, κατανατᾷ οὕτω σχεδὸν εἰς ἓνα non extra nos. Ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν ἐλευθερίαν του (καὶ εἰς τὴν πίστιν του) εἶναι κατὰ βάθος μόνος. Ὅπως εἰς πᾶσαν προτεσταντικὴν θεολογίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ Bultmann, εἶναι ἐμφανὴς ἡ παρουσία τοῦ ἀτομισμού τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὸ ἔργον τοῦ Bultmann ἀποτελεῖ ἓνα σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἰσηγήθη εἰς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν τῶν νεωτέρων χρόνων ἢ κατὰ τοῦ ῥωμαιο-

καθολικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ διαμαρτυρομένη μεταρρύθμισις. Ὁ ἄνθρωπος φαίνεται μόνος ὄχι μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (ὅπως ἐδίδαξεν ἡ μεταρρύθμισις), ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ (ὅπως ἀνέλυσεν ἡ «ἄθεος» φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως). Τὸ «εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ» παρουσιάζεται κατ' οὐσίαν σχεδὸν μόνον ὡς ἐν «εἶναι μεθ' ἑαυτοῦ», τὸ ὁποῖον ἐξευγενίζεται εἰς ἓνα ἠθικὸν κοινωνικὸν «εἶναι μετὰ τῶν ἄλλων». Ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεὸν θεωρεῖται οὕτως, ὅτι συμπίπτει μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον (H. Braun, J.A.T. Robinson κ.λ.π.).

Βεβαίως ὁ Bultmann δὲν ἀρνεῖται τὸν «ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ», ἀλλὰ εἶναι ἀμφίβολον ἂν κατὰ βάθος δέχεται τὴν «ὑπαρξιν» Αὐτοῦ καθ' ἑαυτόν, δηλ. ἐκτὸς τῆς πιστευούσης ὑπάρξεως. Εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ χρησιμοποιοιούμενη ὄντολογία τοῦ Heidegger παρέχει τὴν δυνατότητα διὰ νὰ θεωρηθῇ τὸ ζήτημα τῆς «ὑπάρξεως» τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον διάφορον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ παραδεδομένου. Ἡ χριστιανικὴ ὑπαρξις εἰς τὴν ἀυθεντικότητά της φαίνεται ἴσως ὅτι κατὰ βάθος ταυτίζεται μὲ ὅ,τι ἡ παραδεδομένη θεολογία ὠνόμασε «Θεόν». Ὁ «Θεός» φαίνεται, ὅτι εἶναι ἡ ἀυθεντικότης τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ της καὶ ἴσως τίποτε πλέον... Βεβαίως ἡ κατάληξις αὕτη ἐλλεῖπει ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ R. Bultmann, τοῦλάχιστον ρητῶς (expressis verbis), ἀλλὰ πολλαὶ ἐνδείξεις ἐκ τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς θεολογίας ὑπαινίσσονται μίαν τοιαύτην κατεύθυνσιν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπιτελουμένη ὑπέρβασις τῶν ἀντιλήψεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἶναι συνδεδεμέναι μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ R. Bultmann, θὰ εἶναι γεγονὸς κρίσιμον διὰ τὸ μέλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀθεΐα καὶ ὁ μηδενισμὸς (ἐν διὰ δυοῖν;) περιβάλλον καὶ ἀπειλοῦν σήμερον πανταχόθεν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν παραδεδομένην μορφήν του.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἡ θεολογία τοῦ Bultmann θέτει ἐπὶ τάπητος, σπουδαῖα ὅπωςδῆποτε προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ χριστιανικὴ θεολογία (προτεσταντικὴ, ῥωμαιοκαθολικὴ, ὀρθόδοξος καθολικὴ) δὲν δύναται νὰ παραβλέψῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσῃ τὴν δέουσαν ἀπάντησιν, ἥτις ἔχει δοθῆ ἀπὸ τε τῆς προτεσταντικῆς καὶ τῆς ῥωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς. Ὑπολείπεται ἡ ἀπάντησις καὶ ἐκ τῆς ὀρθοδόξου πλευρᾶς καὶ δὴ καὶ τῆς ἑλληνικῆς.